

บทที่ 5 บทสรุปและอภิปรายผล

5.1 บทสรุป

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง **กระบวนการทำหัตถกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว กรณีศึกษา บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่** มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษากระบวนการและกลไกต่างๆ ที่มีส่วนทำให้งานหัตถกรรมท้องถิ่นของชุมชนบ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กลายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ตั้งแต่เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาโดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ส่วนวิธีการที่ใช้เป็นการศึกษาที่ประกอบด้วยงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบสังคมวิทยาโดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรที่กำหนดขึ้นและงานวิจัยเก็บข้อมูลแบบมานุษยวิทยาโดยใช้การสังเกตและจดบันทึกประกอบการซักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

โดยข้อค้นพบจากการวิจัยพบว่า หัตถกรรมร่วมกระดาษสาของบ้านบ่อสร้างถูกใช้เป็นภาพแสดงแทนสัญลักษณ์ของหมู่บ้านและอาจรวมถึงเป็นภาพแสดงแทนสัญลักษณ์ของเชียงใหม่หรือชาวเหนือตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของที่ทำการทำร่วมกระดาษสาของบ่อสร้างนั้นได้ทำกันมาหลายชั่วอายุคนได้มีการเล่ากันต่อๆ มาจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยมีการเล่าที่มาของการทำร่วมในหมู่บ้านออกเป็น 2 เรื่องด้วยกัน เรื่องแรกเป็นเรื่องเล่าที่ว่า การทำร่วมพื้นเมืองเข้ามาสู่ชุมชนบ่อสร้างโดยพระภิกษุชื่อ อินตา ซึ่งเป็นพระซุนงค์ไปตามที่ต่างๆ และได้นำร่วมที่ได้รับการถวายจากประเทศพม่ามาปักกลดที่หมู่บ้านบ่อสร้างบังเอิญมีลมพายุพัดแรงทำให้กลดเสียหายมีชาวบ้านบ่อสร้างได้ซ่อมกลดให้ แล้วจากนั้นจึงได้นำรูปแบบการทำกลดมาดัดแปลงทำเป็นร่วมใช้ในภายหลังและอีกเรื่องหนึ่งเป็นการเล่ากันต่อๆ มาว่าการทำร่วมของบ้านบ่อสร้างได้สืบต่อมาจากบรรพบุรุษซึ่งสืบเชื้อสายชาวลาวและชาวไทยใหญ่ที่อพยพตามภาวะการณ์ของสงครามเรื่อยมาและเมื่ออพยพมาอยู่ที่บ้านบ่อสร้างก็ได้นำเอาความรู้ด้านการผลิตร่วมพื้นเมืองมาด้วยและยึดการทำร่วมเป็นอาชีพหารายได้แต่ก็ไม่มีหลักฐานใดๆ มีเพียงเรื่องราวที่มาจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้านเท่านั้นจึงไม่เป็นที่ยืนยันแน่ชัดจากตำนานทั้ง 2 เรื่องว่าเรื่องใดเป็นประวัติที่แท้จริงและก็ยังคงหาข้อยุติไม่ได้ แต่ได้มีการคาดเดาจากผู้ผลิตรุ่นหลังว่าการทำร่วมพื้นเมืองน่าจะเป็นการสืบทอดมาจากไทใหญ่หรือพม่าและอาจได้รับอิทธิพลและรูปแบบการผลิตมาจากทางประเทศจีนก็เป็นได้ ร่วมกระดาษสาของ

บ่อสร้างเป็นงานประณีตศิลป์ที่ต้องการความละเอียดและค่อนข้างจะซับซ้อนในหลายขั้นตอนของการผลิต อีกทั้งยังมีหลายประเภทซึ่งทำจากวัตถุดิบที่มีความแตกต่างกันแต่ยังมีความคล้ายกันในหลายส่วนทั้งนี้สามารถแยกแยะออกเป็น 3 ประเภทคือ (1) รมกระดาศาแบบโบราณ มีลักษณะคือทำจากกระดาศาเคลือบด้วยสีฝุ่นผสมกับน้ำมันมะมือเป็นสีแดงเป็นส่วนมากปัจจุบันรมแบบโบราณประเภทนี้จะหาได้ยาก เพราะกรรมวิธีการผลิตจะซับซ้อน (2) รมกระดาศาเงิน มีลักษณะคือทำจากกระดาศาพิมพ์ลวดลายแบบจีน เช่น ลายมังกร หรือลายต้นไม้ นำมาตกแต่งหุ้มด้านบนแทนกระดาศาและนำไปตกแต่งสีสรรตามลวดลายเพื่อความสวยงามรมประเภทนี้สามารถใช้เพื่อป้องกันแดดกันฝนได้แต่จะมีความทนทานน้อยกว่ารม กระดาศาแบบโบราณ (3) รมผ้าแพรหรือผ้าต่วน มีลักษณะคือเป็นรมที่หุ้มด้วยผ้าแพรหรือผ้าต่วนสีสนต่าง ๆ แต่งระบายชายโดยรอบด้วยผ้าไหมพุ่มแบบญี่ปุ่นและนำไปวาดตกแต่งลวดลายสีสนและรูปแบบของรมประเภทนี้จะมี ความสวยงามสะดุดตาแต่ความทนทานจะน้อยจะใช้เพียงป้องกันแสงแดดเท่านั้น

หมู่บ้านบ่อสร้างเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุประมาณ 200 ปี เป็นที่อยู่อาศัยของเชื้อชาติลาวและไทใหญ่ที่ประกอบอาชีพหลักคือการทำนาและการทำรมพื้นเมืองเพื่อจำหน่ายแต่เดิมลักษณะพื้นที่เป็นทุ่งนาและป่า ในอดีตพื้นที่เดิมของหมู่บ้านบ่อสร้างนั้นประสบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องน้ำในการเพาะปลูกและบริโภคชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันขุดสร้างบ่อน้ำของหมู่บ้านบ่อสร้างขึ้นเรียกชื่อว่าบ่อน้ำสร้างจึงเป็นที่มาของชื่อบ้านบ่อสร้างปัจจุบัน ในอดีตการประกอบอาชีพชาวบ้านจะเกี่ยวกับการเกษตรและจะสามารถเพาะปลูกได้เฉพาะการทำนาตามฤดูกาลในฤดูฝนเท่านั้น และเมื่อชาวบ้านว่างเว้นจากการทำนา ชาวบ้านจึงได้ทำการผลิตรมพื้นเมืองเพื่อใช้งานและเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งปัจจุบันกระแสการพัฒนาในหลายด้านได้แผ่เข้าสู่ชุมชนและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตของชาวบ้านงานอาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากอาชีพภาคเกษตรกรรมและการผลิตรมกระดาศาที่เป็นอาชีพเสริมของแต่ละครัวเรือน ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น เช่นการค้าขาย การประกอบอาชีพรับจ้างและการทำงานภายนอกท้องถิ่น จากการที่หมู่บ้านบ่อสร้างมีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองไม่มากนักและเป็นหมู่บ้านที่ปัจจุบันมีการคมนาคมที่สะดวกสบายเชื่อมต่อได้หลายเส้นทางและยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่งนั้นสภาพปัจจุบันของบ้านบ่อสร้างจึงมีผู้คนหลากหลายทั้งผู้ที่อยู่อาศัยดั้งเดิมและผู้ที่ย้ายถิ่นฐานมาจากถิ่นอื่น

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สนับสนุนให้ชาวบ่อสร้างอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตน โดยการจัดงานเทศกาลรมพื้นเมืองเป็นครั้งแรก ระหว่างวันที่ 10-12 ธันวาคม 2525 ปัจจุบัน ในปี 2548 ได้จัดขึ้นเป็นครั้งที่ 22 แล้วทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ่อสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมที่มีรมพื้นเมืองเป็นเอกลักษณ์และนอกจากนั้นยังเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักบ่อ

สร้างมากขึ้นด้วยทำให้หมู่บ้านบ่อสร้างกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นิยมแวะมาเยี่ยมชมการทำร่วมของหมู่บ้านบ่อสร้าง และหาซื้อเป็นของที่ระลึกอยู่ตลอดเวลา จากผลของการเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านในหมู่บ้านบ่อสร้างทั้งในส่วนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสังคมซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อศิลปหัตถกรรมของชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดการปรับเปลี่ยนในหลายด้านพร้อมทั้งความพยายามในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้ดำรงอยู่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตงานหัตถกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเพื่อความสะดวกคล่องเหมาะสมกับสภาพสังคม

นักท่องเที่ยวที่มายังหมู่บ้านบ่อสร้างจะขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่เป็นสำคัญ กล่าวคือ ปกติแล้วเชียงใหม่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงอยู่แล้วเนื่องจากมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหลากหลายประเภท ทำให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวตลอดปี โดยทั้งนี้จำนวนนักท่องเที่ยวจะเป็นพิเศษในช่วงระหว่างเดือน พฤศจิกายน ถึงเดือน เมษายน ซึ่งจะมีงานเทศกาลสำคัญหลายอย่าง อาทิ งานลอยกระทง งานปีใหม่ ตรุษจีนและงานสงกรานต์ นอกจากนั้นยังมีงานที่หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกหลายงาน อาทิ งานไม้ดอกไม้ประดับ การจัดการแข่งขันกีฬาต่างๆ เป็นต้น และจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาในช่วงเวลาต่างๆ เหล่านี้ก็จะเดินทางมาซื้อของที่ระลึกที่หมู่บ้านบ่อสร้างอีกต่อหนึ่งซึ่งโดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวจะไม่ได้ตั้งใจมาเที่ยวที่บ่อสร้างแต่เพียงอย่างเดียวหากแต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อซื้อของฝากอันเป็นผลพวงจากเทศกาลการท่องเที่ยวต่างๆ ของเชียงใหม่ โดยทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเพราะจากการที่หมู่บ้านบ่อสร้างตั้งอยู่ห่างตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 9 กิโลเมตร และมีความสะดวกในการเดินทางมาก นอกจากนี้บ้านบ่อสร้างยังตั้งอยู่ริมถนนสาย เชียงใหม่-สันกำแพง ซึ่งเป็นเส้นทางที่จะไปยังแหล่งผลิตผ้าไหมและผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนมากนิยมไปชมและในเส้นทางสายนี้ยังสามารถเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อีก อาทิ น้ำพุร้อนสันกำแพง ถ้ำเมืองออน จึงเรียกได้ว่าหมู่บ้านบ่อสร้างมีทำเลที่ตั้งที่เอื้ออำนวยในการแวะชมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

ลักษณะการท่องเที่ยวในปัจจุบัน มีนักท่องเที่ยวที่มาบ่อสร้าง แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเองและเป็นนักท่องเที่ยวที่ซื้อบริการทางการท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (Package Tour) กลุ่มแรก นักท่องเที่ยวเดินทางมาเองโดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นนักท่องเที่ยวที่มีเวลาค่อนข้างมากที่จะเลือกซื้อสินค้าตามร้านต่างๆ จึงมีเวลาที่จะเปรียบเทียบราคาและบางส่วนก็มีการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวสินค้าเพื่อให้ได้สินค้าที่เป็นที่ต้องการ กลุ่มที่สอง เป็นนักท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (Package Tour) ที่นำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ มักจะมีเวลาต่อสถานที่

ท่องเที่ยวไม่มากนักเพื่อให้สามารถไปเที่ยวได้หลายที่ สำหรับการท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จภายในหมู่บ้านก่อสร้าง รถมอเตอร์ไซด์จะนำนักท่องเที่ยวแวะลงในร้านใดร้านหนึ่ง ซึ่งมีคฤหาสน์ก็จะมีบทบาทสำคัญในการเลือกร้าน โดยให้นักท่องเที่ยวแวะชมได้ภายในเวลาที่กำหนดไม่มากนักและนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ก็จะได้รับความรู้ด้านการผลิตจากร้านค้าซึ่งบางแห่งจะมีการสาธิตการผลิตหัตถกรรมให้ชมด้วย ลักษณะการท่องเที่ยวในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการท่องเที่ยวแบบผิวเผิน คือมีการเยี่ยมชมร้านค้าตามสองข้างทางเท่านั้นมีส่วนน้อยมากที่สนใจเข้าไปชมวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านซึ่งจะอยู่ในซอยลึกเข้าไปและเนื่องจากในปัจจุบันจะมีอาคารริมถนนมากมายเป็นแนวยาวตามถนนสาย บ่อสร้าง-คอบสระเกิด จึงมองเสมือนเป็นชุมชนเมืองไปหมดทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถมองเห็นบ้านไม้แบบชาวเหนือที่แสดงออกถึงลักษณะสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นที่ยังคงมีอยู่ภายในซอยต่างๆ ได้

สภาพการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการขยายตัวของร้านค้าเป็นทางยาวตามถนนของหมู่บ้าน และมีร้านค้าจำนวนมาก จึงเกิดการแย่งลูกค้ากันเกิดขึ้นมีการแข่งขันเพื่อจูงใจให้มาเข้าร้านตน โดยร้านค้าที่เกิดขึ้นใหม่ๆ จะเป็นของคนต่างถิ่นและมีเงินลงทุนสูงและมีการจัดการที่ทันสมัยและมักจะมีกลยุทธ์ในการชักจูงลูกค้าด้วยวิธีต่างๆ มากมาย อาทิ มีการสาธิตการทำรมในทุกชั้นตอนให้นักท่องเที่ยวชมซึ่งเป็นการสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จะได้ชมโดยไม่ต้องเดินเข้าไปชมตามหมู่บ้าน และบางร้านก็มีค่าจอดรถให้กับคฤหาสน์และคนขับรถเพื่อเป็นการจูงใจให้พานักท่องเที่ยวมายังร้านของตนอีกในครั้งต่อไป

ภาพที่ 23 ร้านค้าตั้งเป็นทางยาวตามถนนของหมู่บ้าน

กลไกที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษากระบวนการและกลไกต่างๆ ที่มีส่วนทำให้งานหัตถกรรมท้องถิ่นของชุมชนบ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กลายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่าเกิดจากกลไกทางการตลาด กลไกการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต กลไกจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ และจากการที่ร่วมบ่อสร้าง ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่มาแวะชมอยู่เสมอจึงส่งผลต่อกระบวนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2519 ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยได้เริ่มมีการนำรูปแบบร่วมกระดาษเงินเข้ามาสู่หมู่บ้านและมีการผลิตออกมาขายเป็นการประยุกต์รูปแบบของร่วมในส่วนของโครงร่างและส่วนประกอบให้มีความละเอียดปราณีตลดลง เพื่อการผลิตที่เข้าสู่ระบบการค้าหรือธุรกิจงานหัตถกรรมมากขึ้นทำให้จำนวนของแหล่งผลิตเริ่มลดลงจากเดิมที่มีการผลิตออกขายแทบทุกครัวเรือนเปลี่ยนเป็นรูปแบบของการรับจ้างและรูปแบบธุรกิจในครัวเรือนขึ้นแทน ผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการลงทุนต้องเปลี่ยนเป็นผู้รับจ้างในกระบวนการผลิตแทน โดยมีเงื่อนไขของการผลิตคือ ภาวะการณ์ของเศรษฐกิจเกิดความรีบเร่งในการผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณมากขึ้น ลักษณะปราณีตศิลป์และรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนประกอบในความงดงามของร่วมลดหายไป รูปแบบของร่วมแบบดั้งเดิมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วยเหตุที่ว่าร่วมโบราณต้องใช้เวลาในการผลิตมากกว่าร่วมแบบใหม่ที่ทำจากผ้า หรือกระดาษเงิน กำลังการผลิตของงานหัตถกรรมที่เป็นของโบราณไม่สามารถผลิตได้ทันตามความต้องการของตลาดเพราะกระบวนการผลิตซับซ้อนและแรงงานที่ทำการผลิตก็อยู่ในวัยสูงอายุและมีจำนวนน้อยในขณะที่ราคาขายไม่สูง ส่วนร่วมแบบโบราณจะทำยากและละเอียดกว่า ร่วมคันหนึ่งใช้เวลาหลายวันเวลาขายก็ต้องขายในราคาสูงทำให้ขายได้ยาก คนซื้อก็ไม่นิยมราคาสินค้าที่สูงเพราะไม่ถึงความงามปราณีตศิลป์และไม่ได้คำนึงคุณค่าประโยชน์ใช้สอยเพียงต้องการนำไปเป็นของที่ระลึกหรือนำไปประดับตามที่ต่างๆ เท่านั้นทำให้เกิดกลุ่มผู้ผลิตรายสำคัญมาจนปัจจุบันนี้ 6 กลุ่มคือ (1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านบ่อสร้าง (2) กลุ่ม ดร. ถวิล บัวเงิน (3) กลุ่มนายชัย (4) กลุ่มสหกรณ์ร่วม (5) กลุ่มนางขวัญ (6) กลุ่มนายทอง

กลุ่มผู้ผลิตทั้ง 6 กลุ่มนี้นับว่ามีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการผลิตและกระบวนการทำหัตถกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าอย่างยั่งยืนเนื่องจากเป็นผู้ผลิตและผู้จำหน่ายรายใหญ่ ดังนั้นในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบผลิตภัณฑ์ การทำการตลาด ทุนและการจัดการทุน การผลิต รวมถึงการจ้างงาน จะส่งผลต่อภาพโดยรวมของร่วมบ่อสร้างในกระบวนการกลายเป็นสินค้าทั้งสิ้น ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปที่ละขั้น โดยสามารถจำแนกได้เด่นชัดตามการเข้ามาของการท่องเที่ยวคือ (1) กระบวนการผลิตในยุคดั้งเดิมจากจุดเริ่มในอดีต-พ.ศ.2484 (2) การเปลี่ยนแปลง

การผลิตในยุคก่อนส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ.2485-2518 (3) การเปลี่ยนแปลงการผลิตในยุคที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ.2519 –ปัจจุบัน

กระบวนการในการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงการผลิตโดยผ่าน เทคนิคและวิธีการในการผลิตเป็นสาเหตุมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก โดยปัจจัยที่สำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือปัจจัยภายนอกที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากทางภาครัฐฯ เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้มีความต้องการสินค้ามากขึ้นและสินค้ารวมทั้งหมู่บ้านก็เป็นที่รู้จักมากขึ้น เมื่อหมู่บ้านถูกกระทำจากปัจจัยดังกล่าวจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการผลิตจึงตามมาด้วยการกระทบของปัจจัยภายในคือความต้องการแรงงานด้านการผลิตจึงมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตไปสู่หมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตลาด

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในงานหัตถกรรมสืบเนื่องจากการที่ร่บบ่อสร้างได้รับความนิยมาจากคนทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มาแวะชมอยู่เสมอได้ส่งผลต่อกระบวนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม จากเดิมที่มีการผลิตออกขายแทบทุกครัวเรือนเปลี่ยนเป็นรูปแบบของการรับจ้างและรูปแบบธุรกิจในครัวเรือนขึ้นแทน โดยที่ผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการลงทุนต้องเปลี่ยนเป็นผู้รับจ้างในกระบวนการผลิตแทน โดยมีเงื่อนไขของการผลิตคือ ภาวะการณ์ของเศรษฐกิจเกิดความริบเร่งในการผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณมากขึ้น ลักษณะปราณีตศิลป์และรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาความงดงามของร่มลดหายไปรูปแบบของร่มแบบดั้งเดิมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วยเหตุที่ว่าร่มโบราณต้องใช้เวลาในการผลิตมากกว่าร่มแบบใหม่ที่ทำจากผ้า หรือกระดาษจีน ในขณะที่ราคาขายร่มโบราณมีราคาไม่สูง

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการค้าของงานร่มนั้น นอกจากข้อจำกัดด้านเวลาและผลกำไรแล้ว ความต้องการของผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ในการผลิตร่มแต่ดั้งเดิมนั้นมีการผลิตในทุกครัวเรือน จากการพัฒนาในด้านต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน ชื่อเสียงของหมู่บ้านบ่อสร้างเป็นที่รู้จักว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเยี่ยมชม ประกอบกับเงื่อนไขของภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการผลิตร่มเกิดการลดจำนวนลงของแหล่งผลิต เหลือเพียงกลุ่มที่มีการลงทุนรายใหญ่ ส่วนผู้ผลิตรายช่อยนั้นคงเป็นเพียงผู้รับจ้างในการผลิตและเปลี่ยนเข้าสู่อาชีพอื่น

5.2 อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาเรื่อง กระบวนการทำหัตถกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่ระลึก สำหรับนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอในขั้นต้นและจากการศึกษาพบว่า

จากที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวมีความคุ้นเคยกับคนในหมู่บ้านทำให้ ชาวบ้านได้รับวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หัตถกรรมไปในแนวทางที่นักท่องเที่ยวต้องการจึงเกิดเป็นการเบี่ยงเบนในรูปแบบของหัตถกรรม ท้องถิ่นเหมือนที่ Godbey, G. and Graefe (1991) ที่ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวก็คือ การเดินทางไปในที่ใดๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ขณะเดียวกันก็เป็นการ เรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นเช่นในหมู่บ้าน บ่อสร้างก็เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความอยากรู้อยากเห็นถึงกระบวนการในการทำรม สอดคล้องกับที่ สมหมาย ชินนาค (2541) กล่าวว่า การเดินทางท่องเที่ยวของมนุษย์ หากวิเคราะห์ ตามหลักจิตวิทยาถือว่าธรรมชาติของมนุษย์เป็นผู้อยากรู้อยากเห็นและมักจะชอบความสนุกสนาน และการผจญภัย ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาจึงทำให้มนุษย์อยากเดินทางไปยังที่ต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อ ความอยากรู้อยากเห็นและความต้องการของตนเอง

หัตถกรรมของบ้านบ่อสร้างเป็นสิ่งดึงดูดที่สำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่โด่งดังขึ้นมา โดยมีการนำเอาศิลปะของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความ ต้องการที่จะเดินทางมาซื้อสินค้าที่ระลึกที่จุดผลิต ซึ่งสอดคล้องกับที่ เสรี พงศ์พิศ (2536) ได้กล่าว สรุปเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปใช้ บริการซื้อสินค้ายังสถานที่ท่องเที่ยวหรือจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว โดยการซื้อนั้นเป็นไป ด้วยความเต็มใจที่จะจ่ายค่าสินค้าและบริการนั้น ขณะเดียวกันการเดินทางดังกล่าวจะต้องมีแรงจูงใจ ทางการท่องเที่ยว เช่น ความงดงามของสถานที่หรือความน่าสนใจทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสิ่งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการ

กระบวนการทำหัตถกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว เริ่มจาก ลักษณะทางประวัติศาสตร์ของร่มบ่อสร้างถูกใช้ไปแนวคิดเพื่อเป็นของที่ระลึก เพราะความมี ภาพลักษณ์ของการเป็นตัวแทนเมืองเชียงใหม่คุณค่าและประโยชน์ใช้สอยดั้งเดิมจึงเปลี่ยนไปโดย สอดคล้องกับ นิคม จารุมณี (2536:15-30) และฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542:5-6) ที่ว่าการเดินทางไป รู้ไปเห็นในที่อื่นจึงต้องหาหลักฐานมาบอกเรื่องราวแก่ผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่ไม่ได้ไปสัมผัสด้วย ตรงนี้เองที่ “ของที่ระลึก” จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นหลักฐานแทนการผ่านพื้นที่ต่างๆ

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ เสรี วังส์ไพจิตร (2534) ที่ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปใช้บริการซื้อสินค้ายังสถานที่ท่องเที่ยวหรือจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว โดยการซื้อนั้นเป็นไปด้วยความเต็มใจที่จะจ่ายค่าสินค้าและบริการนั้นแนวความคิดเกี่ยวกับการซื้อของที่ระลึกดังกล่าวสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วิชัย เทียนน้อย (2528) ที่กล่าวสรุปไว้เกี่ยวกับการซื้อของที่ระลึกของนักท่องเที่ยวว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวยังบริเวณใด มักจะซื้อของที่ระลึกเก็บไว้หรือซื้อเพื่อนำไปฝากคนอื่นและขณะเดียวกันก็จะนำประสบการณ์ที่ประทับใจเหล่านั้นถ่ายทอดให้คนอื่นได้รับรู้ถึงความสนุกสนานตื่นเต้น เกี่ยวกับการได้เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกชิ้นนั้นมา ร่วมบ่อสร้างจึงถูกเปลี่ยนคุณค่าและประโยชน์ใช้สอยโดยการท่องเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอีกส่วนสำคัญหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการกลายเป็นสินค้าซึ่งจากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวมีส่วนกดดันให้ร่วมบ่อสร้างถูกใช้ไปในแนวคิดเพื่อการค้าโดยไม่ให้ความสำคัญกับรายละเอียดของการผลิตแต่เน้นไปที่ปริมาณการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและจากความต้องการของนักท่องเที่ยวจึงได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นความต้องการด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์แบบใหม่ๆ ทำให้คุณค่าลักษณะการใช้ประโยชน์และลักษณะทางปราคณิตศิลป์ของร่วมบ่อสาเปลี่ยนแปรไปซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2538) ที่ได้ให้แนวคิดไว้ว่าที่ผ่านมาแนวทางการพัฒนาให้ความสำคัญเพียงทางด้านกายภาพขาดมิติทางวัฒนธรรม การพัฒนากระแสหลักแม้ที่จะอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมแต่ก็เป็นวัฒนธรรมแบบปัจเจกชนนิยม บริโภคนิยมและนิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540) อธิบายไว้ว่าวัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์คิดสร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นเบื้องแรก ลักษณะของวัฒนธรรมจึงไม่ใช่ลักษณะที่คงที่และตายตัววัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดและแสดงออกมาทางพฤติกรรม อันได้แก่ การกระทำในแง่ของการสร้างวัตถุ(ผลิตสิ่งของ)และระบบต่างๆ ทางสังคมกฎการคิดของมนุษย์ก็คือความคิดไม่คงที่เปลี่ยนไปเรื่อยๆ

กระบวนการทำหัตถกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ยังสอดคล้องกับ วิรัช วิรัชภววรรณ (2532) ที่ได้สรุปไว้ว่า ชุมชนใดจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่เพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับ ความคิดริเริ่มสิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Innovation) ได้แก่ การรู้จักประดิษฐ์คิดค้นเริ่มทดลอง และหาวิธีการใหม่ๆ อยู่เสมอของมนุษย์ชุมชนใดที่มีการประดิษฐ์คิดค้นริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ๆ ชุมชนนั้นก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความขัดแย้ง (Conflict) เมื่อมีการริเริ่มประดิษฐ์สิ่งใหม่ออกมา สิ่งประดิษฐ์นี้จะเป็นพลังให้ประชาชนใน สังคมมองเห็นเป็นความแปลกใหม่ซึ่งแตกต่าง

ไปจากทฤษฎีความรู้สึกนึกคิดและสภาพแบบใหม่อันจะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย หรือฝ่ายที่สนับสนุน กับฝ่ายที่คัดค้านความขัดแย้งนี้เป็นสิ่งที่ธรรมดาที่จะเกิดขึ้นในชุมชนทุกชุมชน ความขัดแย้งนี้มีทั้งในระดับธรรมดากับขัดแย้งขั้นรุนแรง (Violent Conflict) ในขั้นรุนแรงนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วฉับพลัน การแข่งขัน (Competition) เป็นพลังที่ขัดแย้งกับเทคนิควิธีการแบบเก่าชุมชนที่มีการแข่งขันกันมากก็จะเปลี่ยนแปลงได้เร็ว

จากข้อค้นพบในการศึกษาพบว่าร่มบ่อสร้างได้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดีทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านดีขึ้นและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนมีลักษณะเป็นสังคมเมืองถึงสังคมชาวบ้านแต่ลักษณะของร่มที่ถูกผลิตออกไปเริ่มถูกเบียดเบียนจากสภาพดั้งเดิมและในที่สุดอาจถูกลดคุณค่าเป็นเพียงสินค้าที่ระลึกทั่วไปที่ขาดซึ่งเอกลักษณ์ในสินค้า และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็จะทำให้บ้านบ่อสร้างได้รับความสนใจน้อยลง คนให้ความสำคัญเฉพาะตัวสินค้าไม่ให้ความสำคัญกับสถานที่ผลิตทำให้ในอนาคตบ้านบ่อสร้างอาจเป็นเพียงแหล่งผลิตของที่ระลึกที่มีจำหน่ายทั่วไปและในที่สุดก็จะถูกลดความสำคัญ สอดคล้องกับที่ ทวิช จตุรพฤกษ์ (2548) ได้กล่าวสรุปว่า การนำเสนออัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในรูปของสินค้าเป็นยุทธวิธีการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขสถานการณ์และผลประโยชน์ที่ไม่หยุดนิ่ง จึงสรุปได้ว่ากระบวนการทำให้เป็นสินค้าจึงมีทั้งด้านที่ดีและไม่ดีด้านที่ดีคือสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้และด้านที่ไม่ดีคือจะทำให้ลักษณะทางศิลปะดั้งเดิมลดหายไปเรื่อยๆ เพราะความต้องการของผู้ซื้อมักจะเบี่ยงเบนไปในทางวัฒนธรรมของตนเองและเกิดความพึงพอใจในลักษณะงานที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของตนจึงทำให้กระบวนการกลายเป็นสินค้านี้มีความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม ศิลปกรรม

สอดคล้องกับที่ Cohen, (1988) ได้กล่าวโดยสรุปว่ากระบวนการกลายเป็นสินค้าหรือทำให้เป็นสินค้าจะถูกนำมาใช้จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยในกระบวนการนี้ไม่สามารถนำมาใช้โดยบุคคลเท่านั้นแต่ต้องประกอบด้วยหลายส่วน ซึ่งผลที่ได้จะลดค่าความสำคัญของลักษณะความเป็นของแท้ (Authenticity) ลงเรื่อยๆ และในที่สุดก็จะถูกแทนที่ด้วยลักษณะการทำเพื่อเป็นสินค้า (Commoditization) ซึ่งกระบวนการทำให้เป็นสินค้าจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านบวกคือสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้และด้านลบคือจะทำให้ลักษณะทางศิลปะดั้งเดิมลดหายไปเรื่อยๆ เพราะความต้องการของผู้ซื้อมักจะเบี่ยงเบนไปในทางวัฒนธรรมของตนเองและเกิดความพึงพอใจในลักษณะงานที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของตนจึงทำให้กระบวนการกลายเป็นสินค้านี้มีความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม ศิลปกรรม และจะนำรูปแบบของงานหัตถกรรมเข้าสู่ภาวะถดถอยด้านเอกลักษณ์ในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งภายในและภายนอกซึ่งผลกระทบต่อภายในชุมชนเกิดการแข่งขันด้านการค้า ความเป็นชุมชนถูกแทรกด้วยคนจากภายนอก ชุมชนที่เข้ามาค้าขายทำให้ไม่มีความผูกพันกันในระบบเครือญาติ ในด้านผลกระทบต่อภายนอกเกิดการแข่งขันทางการค้าและการผลิต เกิดการแข่งขันในด้านการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงเกิดเป็นความลับระหว่างกันทั้งนี้เพื่อไม่ให้กลุ่มอื่นๆ กลายมาเป็นคู่แข่งด้านผู้นำการตลาด

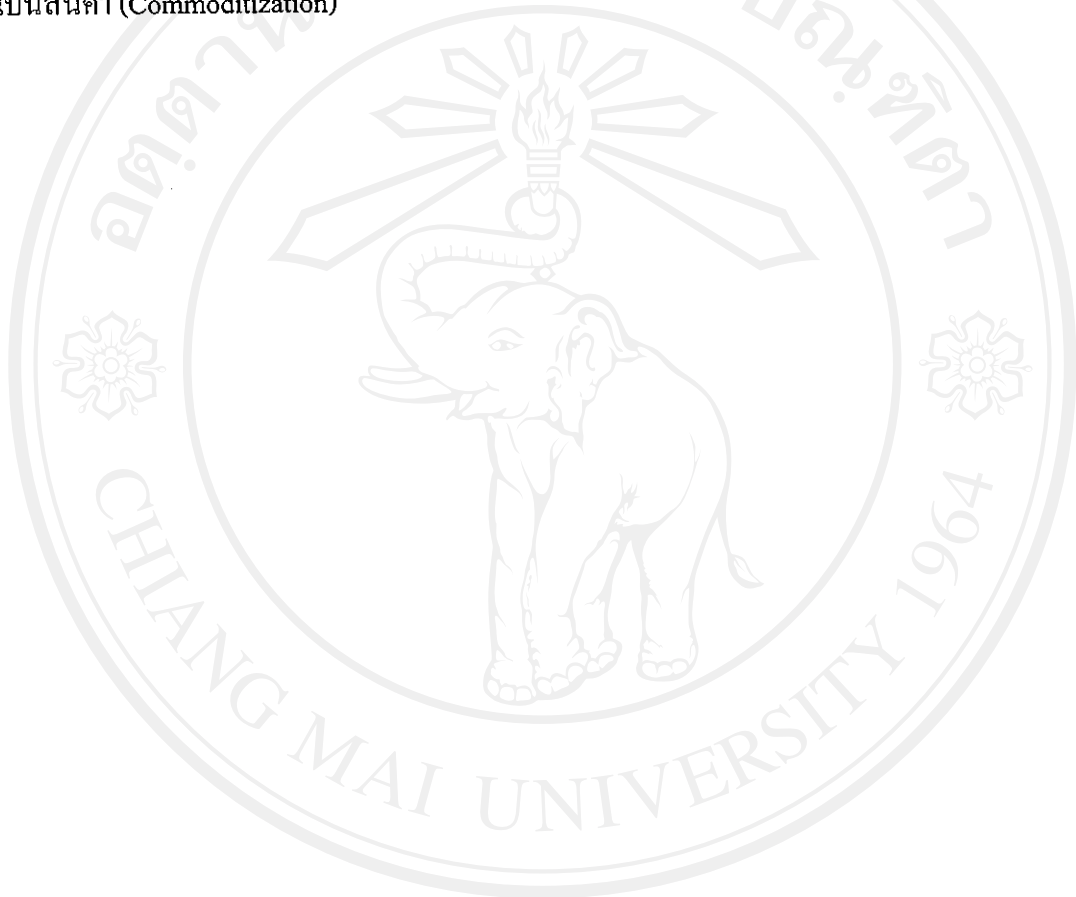
จากบทบาทต่างๆ ของผู้คนจากภายนอกที่อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านทำให้เกิดความขัดแย้งกับคนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมทั้งนี้สาเหตุหนึ่งก็มาจากเรื่องเงินเพราะชาวบ้านที่อยู่ดั้งเดิมไม่ค่อยพอใจที่คนจากที่อื่นเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากการค้าขายโดยอาศัยเงินทุนที่มากมาทำการค้า และอาศัยชื่อเสียงของหมู่บ้านไปเป็นจุดขายโดยไม่ได้มีอุดมการณ์ความรักความห่วงใยในงานหัตถศิลป์ของชุมชนและยังมีการนำเอาสินค้าหัตถกรรมอื่นๆ เข้ามาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวจนทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นหัตถกรรมจากหมู่บ้านบ่อสร้างและจากการกระทำดังกล่าวอาจส่งผลเสียกับบ้านบ่อสร้างในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในบ้านบ่อสร้างน้อยลงเนื่องจากปัจจุบันในเชียงใหม่มีที่ท่องเที่ยวมากทำให้ไม่มีเวลาแวะในหมู่บ้านและภายในตัวเมืองเชียงใหม่ยังมีร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองซึ่งสามารถหาซื้องานหัตถกรรมร่วมของบ่อสร้างได้โดยไม่ต้องเดินทางมาที่หมู่บ้าน อาทิ ไนท์บาร์ซาร์ ถนนคนเดิน (เปิดเฉพาะวันอาทิตย์) ถนนคนเดินวัวลาย (เปิดเฉพาะวันเสาร์) เป็นต้นและจากการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านที่มีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้นส่งผลให้ความสนใจของนักท่องเที่ยวที่จะเที่ยวชมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านและการผลิตหัตถกรรมของชาวบ้านนั้นหายไปและถ้าหากเป็นเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ การที่จะซื้อสินค้าหัตถกรรมร่วมจากร้านค้าในเมืองหรือซื้อจากร้านค้าที่ใดก็ตามจึงไม่มีความแตกต่างกันมากนักจากการที่ไปซื้อมาจากบ้านบ่อสร้างโดยตรง

จากการสัมภาษณ์ร้านค้าที่เป็นผู้ผลิตรายใหญ่ๆ ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันได้มีการส่งสินค้าหลายชนิดของบ่อสร้างซึ่งก็รวมทั้งร่วมด้วย ได้มีการส่งไปจำหน่ายยังที่ท่องเที่ยวต่างๆ อาทิ กรุงเทพฯ พัทยา ภูเก็ต หาดใหญ่ กาญจนบุรี ระยอง ขอนแก่นและยังมีบางส่วนที่ส่งไปขายยังต่างประเทศด้วย และในอนาคตข้างหน้าหากไม่มีการจัดการที่ดีพอ การผลิตหัตถกรรมร่วมและหัตถกรรมประเภทอื่นๆ ของบ้านบ่อสร้าง อาจจะมีฐานการผลิตอยู่โดยทั่วไปในประเทศและเมื่อถึงเวลานั้นบ้านบ่อสร้างก็อาจจะกลายเป็นเพียงตำนานการผลิตร่วมก็เป็นได้ ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงเห็นควรวางแผนจะมีการกระตุ้นการสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าอย่างสม่ำเสมอเพราะหากมีการกระตุ้นการ

สร้างภาพลักษณ์ก็จะเป็นการสร้างสิ่งดึงดูดให้กับนักท่องเที่ยวโดยการกระตุ้นที่ว่าจะอาจเป็นการร่วมกับจัดตั้งหอประวัติร่วมกระดาศษาบ่อสร้างและรูปแบบของร่มในยุคต่างๆ รวมถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของการทำร่มทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นอายของความเป็นของแท้(Authenticity) และสร้างจิตสำนึกว่าร่มที่ระลึกที่ซื้อไปเป็นเพียงตัวแทนของความเป็นของแท้ซึ่งจะเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าอันไหนคือ ของแท้ (Authenticity) และอันไหนคือ ลักษณะการทำเพื่อเป็นสินค้า (Commoditization)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved